

Over de wereldlijke overheid, in hoeverre men haar gehoorzaamheid verschuldigd is

Vertaling Stemmen uit Wittenberg

De doorluchtige, hooggeboren Vorst en Heer, de Heer Johannes, Hertog van Saksen, landgraaf in Thüringen en markgraaf te Meiszen, mijn genadige Heer, genade en vrede in Christus.

Wederom dwingen mij, doorluchtige, hooggeboren Vorst, genadige Heer, de nood en het verzoek van vele lieden, bovenal de begeerte van uw vorstelijke Genade, te schrijven over de wereldlijke overheid en haar zwaard, hoe men dit als Christen gebruiken moet en in hoeverre men daaraan gehoorzaamheid verschuldigd is. Want zij zijn getroffen door het woord van Christus, Mattheüs 5: 39: "Gij zult de boze (mens) niet weerstaan, maar wees toegevend jegens uw tegenstander, en wie u de rok ontnemt, laat die ook de mantel." En Rom. 12: 19: "Mij is de wraak, spreekt de Heere, Ik zal vergelden." Welke spreuken ook de vorst Volusianus lang geleden aan S. Augustinus voorhield, toen hij bestreed, dat de christelijke leer de bozen verlot zou geven kwaad te doen en (leerde), dat zij in 't geheel niet kon worden verenigd met het wereldlijke zwaard.

Evenzo hebben ook de sofisten in de hogescholen zich eraan gestoten, daar zij die beide niet met elkander konden rijmen. Opdat zij namelijk de vorsten niet tot heidenen zouden maken, hebben zij geleerd, dat Christus dat niet heeft geboden maar 't slechts heeft aangeraden aan de volkommenen. Zodoende moest Christus een leugenaar worden en ongelijk hebben, opdat de vorsten er met eer zouden afkomen. Want zij konden de vorsten niet verheffen, of ze moesten Christus omlaag stoten, die blinde, ellendige sofisten. En zo diep is hun venijnige dwaling alom ingeworteld, dat iedereen die leer van Christus voor "raadgevingen" aan de volkommenen en niet voor dwingende "geboden", bedoeld voor alle Christenen, houdt; zó ver zijn ze gegaan, dat ze ook de volkomen stand van de bisschoppen, ja zelfs de meest volkomen stand van de paus, niet alleen de onvolkomen stand van de wereldlijke overheid, veroorloofd hebben, het zwaard te voeren, ja, dit aan niemand op aarde zozeer toegekend hebben als juist aan genen. Zo geheel en al zijn de sofisten en hogescholen van de duivel bezeten, dat ze zelfs niet zien, wat en hoe ze spreken en leren.

Ik hoop echter, dat ik de vorsten en de wereldlijke overheid zodanig moge onderrichten, dat zij Christenen blijven en Christus de Heere, en nochtans de "geboden" van Christus niet terwille van zichzelf tot "raadgevingen" behoeven te maken. Dat wil ik uw vorstelijke Genade tot een onderdanige dienst, en ieder, die het nodig heeft, tot nut, en Christus, onze Heere, tot lof en prijs doen. Hiermede beveel ik uw vorstelijke Genade met al uw verwanten aan in Gods genade, aan welke u zich liefderijk moogt bevelen. Amen.

Te Wittenberg, op Nieuwjaarsdag 1523.

Uwer vorstelijke Genade onderdanige Martinus Luther

Tevoren heb ik een boekje aan de Duitse adel geschreven en aangetoond, waarin zijn christelijk ambt en werk bestaat; maar hoe zij ernaar gehandeld hebben, staat duidelijk genoeg voor ogen. Daarom moet ik mij op andere wijze beijveren en nu schrijven, wat zij moeten laten en niet mogen doen. En ik hoop, dat zij zich daarnaar evenzo zullen richten; als zij zich naar dat andere gericht hebben, opdat

zij immers vorsten blijven en vooral nooit Christenen worden. Want God de Almachtige heeft onze vorsten dol gemaakt, zodat zij niet anders menen, dan dat ze maar doen kunnen en hun onderdanen bevelen, wat ze willen (en de onderdanen dwalen ook door te geloven, dat ze verschuldigd zijn dat alles op te volgen). En zij gaan nu reeds zover, dat ze begonnen zijn de mensen te bevelen, boeken van zich weg te doen, en te geloven en aan te nemen, wat zij als juist aangeven; waarmede zij zich verstouten, ook in het gestoelte van God te gaan zitten en de gewetens en het geloof te bedillen en volgens hun dolgeworden brein zelfs de Heilige Geest de les te lezen. Niettemin beweren zij, dat men hun dit niet mag zeggen en dat men hen nog genadige heren noemen moet.

Zij schrijven en laten door plakaten bekend maken, dat de keizer het heeft bevolen en dat ze christelijke, gehoorzame vorsten willen zijn; net alsof het hun ernst was en alsof men niet zou bemerken, dat zij het achter de mouw hebben. Want we zouden eens zien, als de keizer hun bijvoorbeeld een kasteel of een stad ontnam, of hun iets anders beval, dat niet in de haak was, hoe handig ze er iets op zouden vinden, om de keizer te weerstaan en ongehoorzaam te zijn. Nu het er echter op aankomt, de arme man te villen en hun moedwil aan Gods Woord te koelen, nu moet het gehoorzaamheid aan het keizerlijk gebod heten. Zulke lieden noemde men vroeger schurken; nu moet men ze christelijke, gehoorzame vorsten noemen. En toch staan ze niemand toe, verhoord of tot verantwoording geroepen te worden, hoezeer men zich daartoe ook bereid verklaart, wat voor henzelf toch waarlijk een onverdragelijk ding zou zijn, als de keizer of iemand anders zo met hen te werk ging. Dat zijn nu de vorsten, die in Duitse landen het keizerrijk helpen besturen; daarom moet het wel in alle landen zo fijn toegaan, als we dan ook zien.

Aangezien dan het woeden van die dwazen slechts dient tot verdelging van het christelijk geloof, verloochening van het goddelijke Woord en tot lastering van de goddelijke majesteit, wil en kan ik tegenover mijn ongenadige heren en toornige jonkers niet langer blijven toezien en moet hun ten minste met woorden weerstaan. En waar ik hun afgod, de paus, niet heb gevreesd, die mij de ziel en de hemel dreigt te ontnemen, daar moet ik ook tonen, dat ik zijn schubben en waterblazen niet vrees, die mij het lichaam en de aarde dreigen te ontnemen. God geve dat zij moeten blijven toornen tot de grijze pijn vergaan, en helpe ons, dat wij door hun dreigen niet omkomen.

Amen.

DEEL I

De wereldlijke overheid is een verordening van God

Ten eerste moeten wij aan de begrippen wereldlijk recht en zwaard (n.l. van de overheid) een hechte grondslag geven, opdat niemand betwijfelt, dat deze door Gods wil en verordening in de wereld zijn. De teksten nu, waarop dit berust, zijn deze: Rom. 13: 1 en vervolgens: "een ieder zij onderdanig aan de overheid, die macht over hem heeft; want er is geen overheid dan van God. En overal waar een overheid is, is zij door God ingesteld. Wie zich nu tegen de overheid verzet, die weerstaat Gods instelling; en wie deze weerstaat, zal over zichzelf het oordeel brengen." Evenzo 1 Petrus 2: 13 en vervolgens: "weest onderdanig aan alle menselijke instelling, hetzij de koning als de voornaamste, hetzij de landvoogden, als die door hem gezonden zijn tot bestraffing van misdadigers en tot lof van devromen."

Ook is het recht van dit zwaard er van af het begin van de wereld geweest. Want toen Kain zijn broeder Abel versloeg, vreesde hij zo zeer, dat men hem zou doden, dat God daar ook een bijzonder verbod voor opstelde en het zwaard om zinentwil ophief, opdat niemand hem doden mocht. En daarvoor zou Kain niet bevreesd geweest zijn, als hij niet gezien had en van Adam gehoord had, dat men de moordenaars moest doden. Daarenboven heeft God het met uitdrukkelijke woorden na de zondvloed wederom vastgesteld en bevestigd, waar Hij spreekt in Gen. 9: 6: "wie mensenbloed vergiet, diens bloed zal ook door mensen vergoten worden." Dit moet echter niet als een plaag en straf van God over de moordenaars worden opgevat - want vele moordenaars blijven door boete of gunst levend en sterven zonder zwaard -, maar het wordt van het recht van het zwaard gezegd, n.l. dat een moordenaar de dood schuldig is en men hem van rechtswege door het zwaard moet doden. Al zou nu het recht verhinderd worden of het zwaard in gebreke blijven, zodat een moordenaar een natuurlijke dood sterft, daarom is de Schrift niet in dwaling, als zij zegt: als iemand mensenbloed vergiet, dan moet zijn bloed door mensen vergoten worden. Want de mensen zijn zelf de schuld of de oorzaak, dat zulk een recht door God bevolen, niet wordt uitgevoerd; zoals trouwens ook andere geboden van God overtreden worden.

Daarna is het ook door de wet van Mozes bevestigd in Exodus 21: 14: "wie met moedwil iemand doodt, die moet men van Mijn altaar rukken, opdat hij gedood wordt." En aldaar nogmaals, vs. 24: lijf om lijf, oog om oog, tand om tand, voet om voet, hand om hand, wond om wond, buil om buil. Daarenboven bevestigt Christus het ook, daar Hij tot Petrus sprak in de hof: "wie het zwaard neemt, zal door het zwaard vergaan", Matth. 26: 52. Hetwelk ook evenals het woord in Gen. 9: 6 te verstaan is: "Wie mensenbloed vergiet, enz." En zonder twijfel wijst Christus met dit woord daarop en brengt Hij deze tekst daarmee in het geding en wil Hij hem daarmee bevestigen. Evenzo leert ook Johannes de Doper; toen de krijgsknechten hem vroegen, wat zij moesten doen, sprak hij: "doet niemand geweld noch onrecht aan en vergenoegt u met uw soldij." Ware het zwaard (de krijgsdienst) niet een goddelijke instelling, dan had hij ze moeten aanraden af te treden, daar hij het volk volkomen moest maken en recht christelijk moest onderwijzen. Alzo is het zeker en duidelijk genoeg, hoezeer het Gods wil is, het wereldlijke zwaard en het wereldlijke recht te handhaven tot bestraffing van de slechten en tot bescherming van de vromen.

Ten tweede. Daartegenover klinkt nu machtig, hetgeen Christus spreekt Matth. 5: 38 en vervolgens: "gij hebt gehoord, dat tot de ouden gezegd is: oog om oog, tand om tand. Ik echter zeg u: gij zult de boze (mens) niet weerstaan, maar zo iemand u een slag geeft op uw rechterwang, bied die ook de andere; zo iemand met u wil rechten en u de rok nemen, laat die ook de mantel; en zo iemand u dwingt één mijl te gaan, zo ga er twee met hem." Evenzo ook Paulus (Rom. 12: 19): "mijne geliefden, wreekt uzelf niet, maar geeft ruimte aan de toorn Gods, want er staat geschreven: Mij is de wraak. Ik zal vergelden, spreekt de Heere." Evenzo Matth. 5: 44: "hebt uw vijanden lief, doet wel degenen, die u haten." En 1 Petr. 3: 9: "niemand vergelde kwaad met kwaad, noch scheldwoord met scheldwoord." Deze en dergelijke spreuken klinken wel zó beslist, alsof de Christenen in het Nieuwe Testament geen wereldlijk zwaard zouden mogen dragen.

Daarom zeggen ook de sofisten, dat Christus de wet van Mozes daarmee heeft opgeheven en zij maken van dergelijke geboden raadgevingen voor de volkommenen en delen de christelijke leer en de christelijke stand zo in twee delen. Het ene deel noemen zij de stand van de volkommenen, aan welke zij de raadgevingen toewijzen; het andere noemen zij die van de onvolkommenen, aan welke zij de geboden toewijzen. En dat doen zij enkel en alleen door hun eigen misdadigheid en moedwil, zonder

enige Schriftuurlijke grond en zij zien niet, dat Christus terzelfder plaatse Zijn leer zo duidelijk ons voorhoudt, dat Hij ook het kleinste gebod niet wil laten ontbinden en allen ter helle verdoemt, die hun vijanden niet liefhebben. Daarom moeten wij daarover anders oordelen, en wel zo, dat de woorden van Christus algemeen geldig blijven voor iedereen, hij zij "volkomen" of "onvolkomen." Want volkomenheid of onvolkomenheid is niet afhankelijk van werken, vormt ook geen aparte uiterlijke stand onder de Christenen, maar ligt in het hart, in het geloof en in de liefde, zó, dat wie vast gelooft en innig liefheeft, die is volkomen, hij zij naar het uiterlijk man of vrouw, vorst of boer, monnik of leek. Want geloof en liefde maken geen sekten of uitwendige verschillen.

Ten derde: hier moeten wij Adams kinderen en alle mensen in twee groepen indelen: de eersten behorende tot het Rijk Gods, de anderen tot het rijk van de wereld. Tot het Rijk Gods behoren allen, die waarachtig in Christus geloven en onder Hem staan. Want Christus is de Heere en Koning in het Rijk Gods zoals de tweede Psalm zegt in vers 6 en de gehele Heilige Schrift; en daarom is Hij ook gekomen, opdat Hij het Rijk Gods in de wereld zou stichten en opbouwen. Daarom spreekt Hij ook voor Pilatus (Joh. 18: 36 en vervolgens): "Mijn Rijk is niet van deze wereld, maar wie uit de waarheid is, die hoort Mijn stem." En daarom vermeldt Hij telkens in het evangelie het Rijk Gods en spreekt in Matth. 3: 12: "bekeert u, want het Rijk Gods is nabij gekomen"; evenzo Matth. 6: 33: "zoekt eerst het Rijk Gods en Zijn gerechtigheid." Ook noemt Hij het evangelie een evangelie van het Rijk Gods, omdat het het Rijk Gods onderwijst, regeert en in stand houdt.

Ziet, deze mensen hebben zwaard noch recht van de wereldlijke overheid van node. En als het gehele mensdom bestond uit goede Christenen d.i. uit goede gelovigen, dan zou geen vorst, koning, heer, zwaard of recht nodig of nuttig zijn (want waartoe zouden deze hun dienen?), daar zij de Heilige Geest in 't hart dragen, die hen leert, en maakt, dat zij niemand onrecht doen, iedereen liefhebben en van iedereen gaarne en blijmoedig onrecht, ja ook de dood, ondergaan. Waar uitsluitend onrecht geleden en recht gedaan wordt, daar is geen getwist, gekijf, rechtspraak, rechter, straf, recht of zwaard nodig. Daarom is het onmogelijk, dat zwaard en recht van de wereldlijke overheid onder Christenen iets te doen zouden hebben, daar zij uit zichzelf veel meer doen, dan alle recht en lering kunnen eisen. Zoals Paulus zegt in 1 Tim. 1: 19: "de rechtvaardige is geen wet gegeven, maar de onrechtvaardige." En waarom? Daarom, omdat de rechtvaardige uit zichzelf alles en meer doet, dan alle rechten eisen. Maar de onrechtvaardigen doen niets rechtvaardigs. Daarom hebben zij het recht nodig, dat hen leert, dwingt en dringt goed te doen. Een goede boom heeft geen leer of recht nodig om goede vruchten te dragen, maar zijn natuur brengt het met zich mede, dat hij zonder enig recht of onderricht voortbrengt, wat naar zijn aard is. Want dat zou toch wel een grote dwaas zijn, die voor een appelboom een boek vol wetten en rechten zou maken, hoe hij appels en geen doornen moest voortbrengen, daar hij het van nature beter doet dan de ander het met al zijn boeken kan beschrijven of gebieden. Zo zijn ook alle Christenen, door hun geest en hun geloof beziel, alleszins van nature geneigd, het goede en rechtvaardige te doen, meer dan men hen met alle wetten leren kan en hebben voor zichzelf wet noch recht van node.

Maar nu zegt u: "waarom heeft God zoveel wetten gegeven aan alle mensen en leert Christus in het evangelie zoveel wat wij moeten doen?" Daarover heb ik reeds eerder in de postille en elders veel geschreven. Om nu kort te gaan, Paulus zegt: "de wet is gegeven terwille van de onrechtvaardigen" (1. Tim. 1: 9), d.w.z. dat degenen, die geen Christenen zijn, door de wet, althans naar het uiterlijke, van slechte daden worden afgehouden, zoals wij verder horen zullen. Daar nu geen mens van nature Christen of ook maar vroom is, maar allen zondaren en slecht zijn, houdt God hen allen door de wet

ervan terug, dat zij het zouden wagen hun slechtheid moedwillig met daden te uiten. Bovendien kent Paulus aan de wet nog een taak toe (Rom. 7: 7 en Gal. 3: 19 en 24) n.l. dat zij onderricht in kennis van de zonde, opdat zij de mensen verootmoedigt tot de genade en het geloof in Christus. Zo doet ook Christus in Matth. 5: 39, waar Hij leert, dat men de boze niet moet weerstaan, waarmee Hij de wet verklaart en leert, hoe een goed Christen zich behoort te gedragen, gelijk wij verder horen zullen.

Ten vierde: tot het rijk van de wereld en onder de wet behoren allen, die geen Christenen zijn. Want daar weinigen geloven en slechts de minderheid zich gedraagt, gelijk de Christen betaamt, n.l. dat hij de boze niet weerstaat, ja, dat hijzelf geen kwaad doet, heeft God voor hen behalve de christelijke stand en het Rijk Gods nog een ander bestuur ingesteld en ze onderworpen aan het zwaard, opdat zij, ofschoon ze graag zouden willen, toch hun boosheid niet zouden kunnen tonen, en ook al doen ze kwaad, dat ze het dan toch niet zonder vrees voor straf, noch ook met vrede en geluk kunnen doen. Gelijk men een wild, boosaardig dier aan ketenen en banden legt, opdat het niet kan bijten en kan verscheuren naar zijn aard, ofschoon het graag zou willen; wat toch een tam en mak dier niet nodig heeft, dat zonder kettingen en banden nochtans onschadelijk is. Want als dat wereldlijke zwaard niet bestond - aangezien de gehele wereld slecht en onder duizenden nauwelijks één echte Christen is - zou de één de ander verslinden, zodat niemand vrouw en kinderen onderhouden, zichzelf voeden en God dienen kon, waardoor de wereld tot een woestijn zou worden. Daarom heeft God de twee soorten van bestuur ingesteld: het geestelijke, dat door de Heilige Geest Christenen en vrome lieden maakt, onder Christus, en het wereldlijke, dat de niet-Christenen en slechten in toom houdt, opdat zij, naar het uiterlijke, vrede bewaren en zich stil moeten houden tegen wil en dank. Zo legt Paulus ook het wereldlijke zwaard uit (Rom. 13: 3): "niet voor de goede werken, maar voor de kwade zijn de overheden te vrezen." En Petrus zegt in zijn eerste brief 2: 14: het is "tot straf van demisdadigers" gegeven.

Als nu iemand de wereld volgens het evangelie wilde regeren en alle wereldlijke recht en zwaard opheffen en zou beweren, dat allen gedoopt en Christenen waren, onder wie het evangelie dus niet wil, dat recht of zwaard bestaan en voor wie ze ook niet nodig zijn, eilieve, raad eens, wat zou zo iemand bewerken? Hij zou voor de wilde en verscheurende dieren de banden en kettingen losmaken, zodat ze iedereen konden stukbijten en stukrijten, en zou tevens beweren, dat het zijn tamme en makke beestjes waren. Ik zou het echter aan mijn wonden wel voelen: Zo zouden de slechte mensen onder de naam van Christenen de evangelische vrijheid misbruiken, hun schurkerij bedrijven en zeggen, dat ze Christenen waren en aan geen wet of zwaard onderworpen; gelijk nu reeds sommigen dieren en razen.

Tot zulken moest men zeggen: ja, weliswaar zijn Christenen ter wille van zichzelf aan geen recht of zwaard onderdanig en hebben zij die ook niet nodig; maar zie eerst, dat u de wereld vol echte Christenen krijgt, voordat u haar volgens Christendom en evangelie regeert. Dat zal u echter nooit gelukken. Want de wereld en de grote menigte is en blijft on-christelijk, ofschoon ze allen gedoopt en Christenen heten. Maar de Christenen wonen, gelijk men zegt, ver van elkander. Daarom kan het nooit gebeuren, dat een christelijk bestuur algemeen wordt in de wereld, zelfs niet eens over één land of grote menigte; want de slechten zijn altijd veel meer in getal dan de vromen. Daarom: het aan te durven een geheel land of de wereld met het evangelie te regeren, dat is hetzelfde, als wanneer een herder in één stal wolven, leeuwen, arenden en schapen bijeen deed en elk vrijuit te midden van de anderen liet gaan en zou zeggen: "ziedaar, weidt u en weest vroom en vreedzaam onder elkander, de stal staat open, weide hebt u genoeg, honden en knuppels hebt u niet te vrezen."

Hier zouden de schapen wel vrede houden en zich op deze manier vreedzaam laten weiden en regeren; maar zij zouden niet lang leven en geen dier zou er overblijven.

Daarom moet men de beide soorten van bestuur nauwkeurig scheiden en beide laten bestaan: het ene, dat godvrezend maakt; het andere, dat uiterlijk vrede scheidt en slechte daden afweert. Geen ervan is zonder het andere voldoende in de wereld. Want zonder Christus' geestelijke regering kan niemand vroom worden voor God door de wereldlijke regering. Zo gaat Christus' regering niet over alle mensen, maar te allen tijde zijn de Christenen in de minderheid en leven midden onder de niet-Christenen. Waar nu het bestuur of de wet van de wereld alleen regeert, daar moet louter huichelarij ontstaan, al zouden het ook Gods geboden zelf zijn. Want zonder de Heilige Geest in 't hart wordt niemand waarlijk vroom, hij doet nog zulke goede werken als hij kan. Waar echter het geestelijk bestuur alleen regeert over land en mensen, daar wordt aan de slechtheid vrije teugel gelaten en ruimte gegeven voor alle schurkerij, want de gewone wereld kan het niet aannemen en verstaan.

Daar ziet u nu, waarnaar Christus' woorden heenwijzen, die wij boven vermeld hebben uit Matth, 5: 39, dat de Christenen niet moeten twisten, noch het wereldlijke zwaard onder elkander moeten voeren. Welbeschouwd zegt Hij 't ook alleen tot Zijn geliefde Christenen. Die alleen nemen het ook aan en handelen er ook naar, maken er ook geen raadgevingen van, zoals de sofisten, maar zijn, door de Heilige Geest bezielde, van nature geneigd, niemand kwaad te doen en van iedereen gewillig kwaad te dulden. Als nu de gehele wereld uit Christenen bestond, dan gingen al deze woorden hun aan en zouden zij er naar doen. Nu zij echter geen Christenen zijn, zeggen die woorden hun niets en doen zij er ook niet naar, maar behoren zij tot een ander bestuur, waarbij men de niet-Christenen uiterlijk dwingt en dringt tot vrede en tot het goede.

Daarom heeft Christus ook geen zwaard gedragen en het in Zijn Rijk ook niet ingesteld, want Hij is een Koning over Christenen en regeert zonder wet alleen door Zijn Heilige Geest. Want ofschoon Hij het zwaard wettigt, heeft Hij het toch niet gebruikt; immers het is niet dienstig voor Zijn Rijk, waar enkel vromen wonen. Daarom mocht David eertijds niet de tempel bouwen, omdat hij veel bloed vergoten had en het zwaard had gevoerd. Niet alsof hij daaraan onrecht had gedaan, maar omdat hij niet een profetische voorafspiegeling kon zijn van Christus, Die zonder zwaard een vreedzaam Rijk zou regeren. Maar Salomo moest het doen, dat betekent "Frederik" of "vreedzaam." Want hij had een vreedzaam rijk, waarmee het ware vreedzame Rijk van Christus, de rechte Frederik en Salomo, kon worden aangeduid. Evenzo hoorde men bij de gehele opbouw van de tempel nooit een ijzeren werktuig, zegt 1 Kon. 6: 7. En dat alles daarom, omdat Christus zonder dwang of geweld, zonder wet of zwaard een vrijwillig volk zou hebben. Dat bedoelen de profeten in Ps. 110: 3: "Uw volk zullen de vrijwilligen zijn"; en Jes. 11: 9: "zij zullen niet doden noch leed doen op geheel Mijn heilige berg"; en Jes. 2: 4: "zij zullen hun zwaarden tot ploegijzers en hun spiesen tot sikkels maken en niemand zal tegen de ander het zwaard opheffen en zij zullen voortaan niet meer leren oorlogen", etc. Wie deze en dergelijke teksten zo ver zou willen doorvoeren als de naam van Christus genoemd wordt, die zou de Schrift geheel verdraaien; maar zij zijn alleen gezegd van de echte Christenen, die zeker zo handelen onder elkander.

Ten vijfde. Nu zegt u: daar dus de Christenen zwaard noch recht van deze wereld nodig hebben, waarom spreekt Paulus dan in Rom. 13: 1 tot alle Christenen: "een ieder zij onderdanig aan de macht van de overheid"? En 1 Petr. 2: 13: "weest onderdanig aan alle menselijke inzetting" enz., gelijk boven vermeld is? Antwoord: nu heb ik gezegd, dat de Christenen bij en onder elkaar en voor zichzelf

geen recht of zwaard behoeven; want voor hen heeft het geen noodzaak of nut. Want daar een goed Christen niet voor zichzelf maar voor zijn naaste leeft en hem dient, zo doet hij, door de geaardheid van zijn geest, ook datgene, waaraan hij zelf geen behoefte heeft, maar wat voor zijn naaste nodig en nuttig is. Nu echter het zwaard een zeer nodig en nuttig ding is in de wereld, opdat allerwege de vrede bewaard, de zonde gestraft en de misdadiger geweerd wordt, zo stelt hij zich het allermeest gewillig onder het bewind van het zwaard, betaalt belasting, eert de overheid, dient, helpt en doet alles, wat hij kan, tot bevordering van de macht, opdat zij gehandhaafd en geëerbiedigd blijft; ofschoon hij voor zichzelf niets daarvan nodig heeft of behoeft, want hij let daarop, wat anderen nuttig en goed is, zoals Paulus leert in Rom. 13: 7 en vervolgens. Evenzo doet hij ook alle andere werken van de liefde, zonder eigen voordeel. Want hij bezoekt de zieken niet, opdat hijzelf daarvan gezond wordt; hij spijzigt niemand, omdat hijzelf spijs nodig heeft; zo dient hij ook de overheid niet, omdat hij haar behoeft, maar omdat de anderen haar nodig hebben, opdat zij beschermd en de misdadigers niet nog erger worden. Want hijzelf komt daarbij niets te kort en zulk een dienst berokkent hem geen schade en brengt toch aan de wereld groot nut. En deed hij het niet, dan handelde hij niet als een Christen en bovendien tegen de liefde. Ook zou hij een slecht voorbeeld geven aan de anderen, die dan eveneens geen overheid boven zich zouden dulden, ofschoon ze geen Christenen waren. Zodoende zou het evangelie te schande worden, alsof het oproer leerde en eigennuttige mensen kweekte, die niemand van nut of van dienst wilden zijn, terwijl het toch een Christen tot ieders knecht maakt. Zo gaf Christus de cijnspenning (Matth. 17: 27) opdat Hij aan de overheid geen ergernis zou geven, terwijl Hij het toch niet behoefde te doen.

Zo ziet u ook uit de woorden van Christus, boven uit Matth. 5: 39 aangehaald, dat Hij wel leert, hoe de Christenen onder elkander geen wereldlijk zwaard of recht moeten gebruiken. Hij verbiedt echter niet, dat men dienstvaardig en onderdanig is aan hen, die het wereldlijk zwaard en recht bezitten. Maar juist omdat u ze niet meer nodig hebt of dragen moogt, moet u veeleer hen dienen, die niet zo ver gekomen zijn als u en die ze nog nodig hebben. Of u er al geen behoefte aan hebt, dat men uw vijand straft, zo heeft uw naaste, die ziek is, er nog wel behoefte aan. Hem moet u helpen, opdat hij vrede heeft en opdat men tegen zijn vijand krachtig optreedt. Want slechts waar dit geschiedt, kan de macht van de overheid waarlijk geëerbiedigd worden. Christus zegt niet: "gij zult de overheid niet dienen noch haar onderdanig zijn." Maar: "gij zult de boze niet weerstaan." Alsof Hij wilde zeggen: "gedraag u zó, dat u alles duldt, opdat de macht van de overheid u niet hoeft te helpen en te dienen, of voor u niet nuttig en nodig hoeft te zijn, maar omgekeerd, dat u haar helpt en dient en haar nuttig en nodig bent. Ik wil hebben dat u hoger staat en veel te edel bent, dan dat u behoefte aan haar zou hebben, maar zij moet behoefte hebben aan u."

Ten zesde. Nu vraagt u: of dan ook een Christen het wereldlijk zwaard mag dragen en de slechten bestraffen, daar toch Christus' woorden zo klaar en duidelijk klinken ("gij zult de boze niet weerstaan"), dat de sofisten er een "raadgeving" van moesten maken? Antwoord: u hebt nu twee punten gehoord. Ten eerste: dat onder Christenen het zwaard niet kan bestaan. Daarom kunt u het over en te midden van Christenen, die het niet nodig hebben, niet voeren. Daarom moet u uw vraag betrekken op de andere groep, die geen Christenen zijn, of u het daar als Christen gebruiken moogt. Hier is het tweede punt n.l. dat u verschuldigd bent het zwaard te dienen en het moet bevorderen, waarmee u kunt, het zij lijf, goed, eer of leven. Want het is een werk dat gij niet nodig hebt, maar dat voor de gehele wereld en voor uw naaste heel nuttig en nodig is. Daarom, wanneer u zou zien, dat er gebrek was aan beulen, rakkers, rechters, heren of vorsten en u zich daartoe bekwaam acht, dan moet u zich daarvoor aanbieden en daarnaar dingen, opdat de onmisbare macht niet veracht zou

worden of zou verslappen en ondergaan. Want de wereld kan haar niet missen. Dit is de reden. In dat geval zou u geheel en al moeten overgaan in de dienst van anderen, om een werk te doen, dat niet u noch uw goed of eer, maar slechts de naaste en anderen nuttig was. En u zou het ook niet doen in de mening, dat u zich wreken en kwaad met kwaad vergelden wilde, maar uw naaste ten goede en tot handhaving van de bescherming en de vrede van anderen. Want voor uzelf blijft u bij het evangelie en houdt u aan Christus' Woord, dat u gaarne de slag ook op uw andere wang verdraagt en bij de rok ook de mantel afstaat, wanneer het alleen u en uw zaak betreft.

Zo gaan dan deze beide heel goed samen, dat u tegelijkertijd aan het Godsrijk en aan het rijk van de wereld voldoet, zo uiterlijk als innerlijk, tegelijk kwaad en onrecht verdraagt en toch kwaad en onrecht bestraft, tegelijk de boze niet weerstaat en toch weerstaat. Want met het ene ziet u op uzelf en op het uwe, met het andere op uw naaste en op het zijne. Wat u en het uwe betreft, houdt u zich aan het evangelie en lijdt u onrecht als een goed Christen, voor uzelf; wat de ander en het zijne betreft, houdt u zich aan de liefde en lijdt geen onrecht, ten dienste van uw naaste. En het evangelie verbiedt dit ook niet, maar gebiedt het veeleer op andere plaatsen. Op die wijze hebben alle heiligen van de aanvang van de wereld af het zwaard gevoerd, Adam en zijn nakomelingen. Zo voerde Abraham het zwaard, toen hij Lot, de zoon van zijn broeder, redde en de vier koningen versloeg (Gen. 14: 14 en vervolgens), terwijl hij toch geheel en al een evangelisch man was. Zo sloeg Samuël, de heilige profeet, koning Agag (1 Sam. 15: 33) en Elia de Baäl-priesters (1 Kon. 18: 40). Zo hebben ook Mozes, Jozua, de kinderen Israëls, Simson, David en alle koningen en vorsten in het Oude Testament het zwaard gevoerd, evenzo Daniël en zijn vrienden Hananja, Azarja en Misael in Babylonië, evenzo Jozef in Egypte enzovoort.

Als iemand echter wilde beweren, dat het Oude Testament opgeheven was en geen geldigheid meer had, en dat men daarom de Christenen zulke voorbeelden niet kon voorhouden, dan antwoord ik: dat is niet zo. Want Paulus zegt in 1 Kor. 10: 3 en vervolgens: "zij hebben dezelfde geestelijke spijs gegeten en dezelfde drank gedronken uit de Rots, welke is Christus, als wij." D.w.z. zij hebben precies dezelfde geest en hetzelfde geloof aan Christus gehad als wij hebben en zijn evengoed Christenen geweest als wij. Daarom: waarin zij recht gehandeld hebben, daarin doen alle Christenen recht, van het begin van de wereld tot aan het einde. Want tijd en uiterlijke levenswijze maakt onder Christenen geen scheiding. Ook is het niet waar, dat het Oude Testament zo opgeheven is, dat men het niet mag houden, en ieder, die het hield, onrecht zou doen, gelijk Hiëronymus en anderen verkeerd geleerd hebben. Maar het is zó opgeheven, dat het vrij staat ernaar te doen of het te laten en het niet meer nodig is op straffe van verlies van zaligheid, gelijk het toentertijd was. Want Paulus zegt in 1 Kor. 7: 19 en Gal. 6: 15, dat noch voorhuid noch besnijdenis iets is, maar een nieuw schepsel in Christus; d.i. het is geen zonde, een voorhuid te hebben, zoals de Joden meenden, en het is ook geen zonde zich te (laten) besnijden, zoals de heidenen meenden, maar beide is vrij en goed, als men maar niet meent daardoor vroom of zalig te worden. Zo staat het ook met alle andere punten in het Oude Testament: hetzij men het laat of doet, het is geen van beide zonde, maar in alles staat het vrij het te doen of te laten. Ja, als het de naaste nuttig of nodig was ter zaligheid, dan moesten alle voorschriften gehouden worden. Want een ieder is verschuldigd te doen wat zijn naaste nuttig en nodig is, hetzij Oude of Nieuwe Testament, hetzij een Joodse of een heidense zaak, zoals Paulus leert in 1 Kor. 9: 19. Want de liefde gaat door alles en boven alles en ziet slechts op hetgeen anderen nuttig en nodig is en vraagt niet of 't oud of nieuw is. Zo staat het ook bij de bovengenoemde voorbeelden, over het voeren van het zwaard, vrij of u ze wilt navolgen of niet. Behalve waar u ziet dat uw naaste het behoeft, daar dringt u de liefde datgene noodzakelijkerwijs te doen, wat u anders

vrijstaat te doen of te laten. Met dien verstande, dat u daardoor niet meent vroom of zalig te worden, gelijk de Joden zich door hun werken aanmatigden, maar dat moet u aan het geloof overlaten, dat u zonder werken tot een nieuw schepsel maakt.

En opdat wij 't ook door het Nieuwe Testament kunnen bewijzen staat hier (n.l. in het N.T.) Johannes de Doper, die ongetwijfeld van Christus moest getuigen, Hem tonen en prediken. D.i. zijn leer moest volkomen nieuw-testamenteisch en evangelisch zijn, als van één, die een waarlijk volkomen volk tot Christus moest leiden. Hij bevestigt het ambt van de krijgslieden en spreekt: "vergenoeft u met uw soldij." Indien het nu onchristelijk geweest was het zwaard te dragen, dan zou hij ze daarvoor gestraft hebben en bevolen hebben, dat ze beide, soldij en zwaard, moesten laten varen, of hij zou hun de christelijke levenswandel niet op de rechte wijze geleerd hebben. Zo ook Petrus, toen hij tot Cornelius aangaande Christus predikte (Hand. 10: 34 en vervolgens). Hij beval hem niet zijn ambt in de steek te laten, hetgeen hij toch gedaan zou hebben, als dit voor Cornelius een bezwaar zou geweest zijn in zijn Christen zijn. Bovendien kwam de Heilige Geest op hem, nog voordat hij gedoopt werd en Lucas prijst hem als een man van vrome gezindheid jegens de prediking van Petrus en hekelt geenszins aan hem, dat hij een hoofdman van krijgslieden in dienst van de heidense keizer was. Wat nu de Heilige Geest bij Cornelius onveranderd heeft gelaten en niet heeft gestraft, behoren wij billijkerwijze ook zo te laten en niet af te keuren. Een dergelijk voorbeeld geeft ook de kamerling uit Morenland (Hand. 8: 27), die Filippus de evangelist bekeerde en doopte en in zijn ambt liet blijven en weer huiswaarts liet trekken, terwijl hij toch voor de koningin van Morenland niet zulk een machtig ambtsdrager had kunnen zijn zonder zwaard. Evenzo is het geweest met Paulus Sergius, landvoogd van Cyprus (Hand. 13: 7), die Paulus bekeerde en toch landvoogd liet blijven over en te midden van heidenen. Evenzo hebben vele heilige martelaren gedaan, die, gehoorzaam aan de Romeinse heidense keizers, onder hen ten strijde trokken en ongetwijfeld daarbij mensen doodden, terwille van het behoud van de vrede. Zo vermeldt men aangaande S. Mauritius, Achatius, Gereon en vele anderen onder keizer Julianus. En boven dat alles staat er dit duidelijke, krachtige woord van Paulus geschreven (Rom. 13): "de overheid is door God ingesteld", en: "de overheid draagt het zwaard niet tevergeefs, want zij is Gods dienaress, u ten goede en een wreekster over degene, die kwaad doet.

Welaan, wees nu toch niet zo moedwillig om te zeggen: een Christen mag niet datgene doen, wat Gods speciale werk, instelling en scheppingsordening is. Anders zou u ook moeten zeggen, dat een Christen niet mocht eten, drinken of huwen, want ook dat is Gods werk en instelling. Maar is dit zo, dan is het ook goed en kan iedereen het als Christen in acht nemen, zoals Paulus zegt in 1 Tim. 4: 4: "want alle schepsel Gods is goed en niets is verwerpelijk voor de gelovigen en voor hen die de waarheid kennen." Tot alle scheppingsordeningen Gods moet u te allen tijde niet alleen eten en drinken, kleren en schoenen, maar ook heersersmacht en onderdanigheid, bescherming en straf rekenen. In één woord: aangezien Paulus hier in Rom. 13 zegt: de overheid is Gods dienaress, moet men van oordeel zijn dat zij niet alleen door de heidenen, maar door alle mensen in acht moet genomen worden. Want wat betekent het anders, als men zegt: zij is Gods dienaress, dan dit: de overheid is van nature van zulk een geaardheid, dat men God daarmee dienen kan. Nu zou het toch heel onchristelijk zijn, als men zei, dat er een bepaalde manier om God te dienen was, die een Christen niet mocht in acht nemen, daar het niemand zo zeer past God te dienen, als juist Christenen. En het zou toch ook zeer goed en nodig zijn, dat alle vorsten echte goede Christenen waren. Want het zwaard en de overheid, als een bijzondere wijze om God te dienen, behoort bij Christenen boven alle andere mensen op aarde.

Daarom moet u het zwaard en de overheid hoogachten, evenals het huwelijk of het akkerwerk of enig ander handwerk, door God ingesteld. Zoals nu een man God kan dienen in de echtelijke staat, door akkerwerk of handwerk, anderen ten nutte, en bereid moet zijn te dienen, als zijn naaste het nodig heeft, zo kan hij ook in de machtsuitoefening God dienen en moet hij daarin dienen, wanneer de nood van de naaste het eist. Want zij, die de misdaad straffen en het goede beschermen, zijn Gods dienaren en handwerkslieden. Maar het staat ook vrij het na te laten, als het niet nodig is, evenals huwen of akkerwerk bedrijven vrij staat, als het niet nodig is.

Nu zegt u: waarom hebben dan Christus en de apostelen het overheidsambt niet bekleed?
Antwoord: zeg mij, waarom Hij ook niet gehuwd is geweest of schoenmaker of kleermaker is geworden? Zou een levensstaat of ambt niet deugen, omdat Christus het niet bekleed heeft? Waar zouden dan alle soorten ambten blijven, behalve het predikambt, dat Hij alleen bekleed heeft? Christus heeft het Zijne bekleed, maar daarmee heeft Hij nog geen ander ambt verworpen. Het stond Hem niet vrij, het zwaard te voeren, want Hij moest slechts dat ambt bekleden, waardoor Zijn Rijk bestuurd wordt en dat in de eigenlijke zin dienen moet voor Zijn Rijk. Nu behoort tot Zijn Rijk niet, dat Hij gehuwd, schoenmaker, kleermaker, akkerman, vorst, beul, of beulsknecht is; voorts behoort tot Zijn Rijk noch zwaard noch wereldlijk recht, maar slechts Gods Woord en Geest. Daardoor worden de Zijnen innerlijk bestuurd. Dit ambt bekleedde Hij toenmaals en tot op heden en Hij verleent ons nog steeds de Geest en het Woord van God. En in dat ambt moesten Hem de apostelen en alle geestelijke machtshebbers opvolgen. Want zij hebben met het geestelijke zwaard, het Woord van God, wel zoveel te doen, om dit hun handwerk op de rechte wijze te volvoeren, dat zij het wereldlijke zwaard rustig moeten ter zijde laten en het anderen moeten afstaan, die niet hebben te prediken, alhoewel het zoals gezegd met hun levensstaat niet in strijd is, het te gebruiken. Want een ieder neme zijn eigen beroep en werk waar. Daarom, ofschoon Christus het zwaard niet gevoerd of gepredikt heeft, zo is het toch voldoende, dat Hij het niet heeft verboden of opgeheven, maar het bekrachtigd heeft. Evenals het ook voldoende is, dat Hij de echtelijke staat niet opgeheven, maar bevestigd heeft, ofschoon Hijzelf geen vrouw genomen noch iets daaromtrent geleerd heeft. Want wie Hij was moest Hij uitsluitend betonen met zulk een levensstaat en werk, die uitdrukkelijk alleen tot bevordering van Zijn Rijk dienden, opdat men aan Zijn leven niet een grond en dwingend voorbeeld zou kunnen ontlenuen, om te leren en te geloven, dat Gods Rijk niet zonder huwelijk en zwaard en dergelijke uiterlijke dingen zou kunnen bestaan (immers Christus' voorbeelden hebben een dwingende kracht). Want het hangt toch alleen van Gods Woord en Geest af wat het bijzondere ambt van Christus geweest is en wezen moest, als de hoogste Koning in dat Rijk. Nu echter niet alle Christenen hetzelfde ambt hebben (ofschoon zij het kunnen hebben), kunnen zij gevoegelijk ook een ander hebben, waardoor God kan worden gediend.

Uit dit alles volgt nu wat het juiste begrip is van Christus' woorden (Matth. 5: 39): "gij zult de boze niet weerstaan." Namelijk dat een Christen in staat moet zijn allerlei kwaad en onrecht te dulden, zichzelf niet wreekt, geen bescherming zoekt voor zichzelf bij de rechter, maar dat hij in het geheel niet de wereldlijke machten het recht voor zichzelf nodig heeft. Maar voor anderen kan, ja moet hij wraak, recht, bescherming en hulp zoeken en daartoe doen, wat hij vermag. Evenzo moet de overheid, of uit zichzelf of op aansporing van anderen, hem helpen en beschermen zonder zijn eigen klacht, verzoek of aansporing. En als zij dit niet doet, moet hij zich laten onteren en schenden en de boze niet weerstaan, gelijk Christus' woorden luiden. En wees er van verzekerd, dat deze leer van Christus niet een raadgeving aan de volkommenen is, zoals onze sofisten smadelijk en leugenachtig leren, maar een algemeen-geldig en streng gebod voor alle Christenen. Weet dus, dat zij, die zich

wreken of bij de rechter om eigen goed en eer aankloppen en twisten, allemaal heidenen zijn onder de naam van Christenen. Want daaruit ontstaat niets dan onmin; dat zeg ik u: En richt u niet tot de grote menigte of naar de gewoonte; want er zijn weinig Christenen op aarde, twijfel daaraan maar niet. Bovendien, het Woord van God is heel iets anders, dan de gewoonte.

Want hier ziet u, dat Christus de wet niet opheft, waar Hij spreekt: "gij hebt gehoord dat tot de Ouden gezegd is: oog om oog; Ik echter zeg u: weerstaat de boze niet." Maar Hij legt de bedoeling van de wet uit, en hoe men haar moet opvatten, als wilde Hij zeggen: u, Joden, meent dat het in Gods oog recht en goed gehandeld is, als u met het recht in de hand het uwe terugneemt, en vertrouwt erop, dat Mozes heeft gezegd: oog om oog, enz. Ik echter zeg u dat Mozes daarom zulk een wet gegeven heeft wegens de slechte mensen, die niet tot Gods Rijk behoren, opdat deze zichzelf niet wreken of nog ergere dingen doen, maar door zulk een recht van boven af gedwongen worden het kwade te laten, en door recht en regering onder de overheid gesteld worden. U echter moet u zo gedragen, dat u zulk een recht niet behoeft en begeert. Want ofschoon de wereldlijke overheid zulk een wet moet hebben, volgens welke zij de ongelovigen kan oordelen en u haar ook zelf moogt gebruiken om anderen te oordelen, zo moogt u voor uzelf en in eigen zaak haar niet zoeken of gebruiken, want u hebt het Hemelrijk. Daarom moet u het aardrijk overlaten aan wie het u ontnemt.

Welnu, daar ziet u nu hoe Christus Zijn woorden niet zo bedoelt, dat Hij de wet van Mozes opheft of de wereldlijke macht verbiedt, maar Hij onttrekt de Zijnen eraan, opdat zij voor zichzelf er geen gebruik van zullen maken, maar haar overlaten aan de ongelovigen, die zij toch ook met zulk een recht kunnen dienen, aangezien er nu eenmaal niet-Christenen zijn en men niemand tot het Christendom dwingen kan. Dat echter Christus' woorden alleen de Zijnen betreffen, blijkt daaruit, dat Hij later (Matth. 5: 44) zegt, dat zij hun vijanden moeten liefhebben en volkomen zijn, gelijk hun hemelse Vader. Wie echter zijn vijanden liefheeft en volkomen is, die laat de wet liggen en gebruikt haar niet, om een oog voor een oog te eisen. Hij belet echter ook de niet-Christenen niet, die hun vijanden niet liefhebben en de wet wel gebruiken willen; ja, hij helpt mee, dat zulke wetten de misdadigers aanpakken, opdat ze niet nog ergere dingen doen.

Zo is nu, naar ik meen, het woord van Christus tot overeenstemming gebracht met de tekstwoorden, die het zwaard instellen en wel zo, dat de bedoeling deze is: het zwaard mag geen Christen voor zich en zijn zaak dragen of te hulp roepen; maar voor een ander kan en moet hij dat doen, opdat de misdadigheid ingetoomd en de vroomheid beschermd wordt, Evenals de Heere ook terzelfder plaatse (vs. 35- 37) spreekt: een Christen mag niet zweren, maar zijn woord zij ja ja, nee nee; dat is: voor zichzelf en uit eigen wens of begeerte mag hij niet zweren. Als echter de nood, het nut of de zaligheid, of ook Gods eer het eist, dan moet hij zweren; zo neemt hij dan, anderen ten dienste, de verboden eed te baat, evenals hij, anderen ten dienste, het verboden zwaard te baat neemt. Evenzo zweren Christus en Paulus ook vaak, om hun leer en getuigenis bij de mensen te bevorderen en geloofwaardig te maken. Zoals men dan ook doet bij verbonden en verdragen, enz. Daarom zegt Ps. 63: 12: "zij worden geprezen, die bij Zijn Naam zweren."

Hier gaat u nu vragen, of dan ook de beulen, beulsknechten, juristen, advocaten en al wat tot deze klasse behoort, Christenen kunnen zijn en godzalig kunnen leven: Antwoord: als het dragen van overheidsambt en zwaard een dienen van God is, gelijkboven is aangetoond, dan behoort daartoe ook alles, waarin de overheid het zwaard nodig heeft. Er moet steeds iemand zijn, die de misdadigers

gevangen neemt, aanklaagt, ter dood brengt, de goeden beschermt, vrijspreekt, verdedigt en redt. Daarom, als zij het doen in de overtuiging dat zij niet zichzelf daarin zoeken, maar alleen het recht en de macht helpen handhaven, opdat de misdadigers in toom gehouden worden, dan kunnen zij hun ambt gerust waarnemen, zoals niemand anders een ander handwerk als broodwinning waarneemt. Want, zoals gezegd, liefde tot de naaste ziet niet op het hare, ook niet hoe groot of gering, maar hoe nuttig en nodig de werken zijn voor de naaste of voor de gemeenschap.

Vraagt u: hoe nu? zou ik dan niet voor mijzelf en voor mijn eigen zaak het zwaard te baat kunnen nemen in de overtuiging, dat ik daarmee niet het mijne zocht, maar alleen, dat het kwaad gestraft zou worden? Antwoord: zulk een wonder is niet onmogelijk, maar heel zeldzaam en gevaarlijk. Waar de geest rijk is, daar kan het wel geschieden. Zo lezen wij van Simson (Richt. 15: 11), dat hij sprak: "ik heb hun gedaan, zoals zij mij gedaan hebben". Spr. 29: 29 zegt daarentegen: "zeg niet: ik wil hem doen, gelijk hij mij gedaan heeft." En Spr. 20: 22: "spreek niet: ik wil hem het kwade vergelden." Want Simson was door God daartoe opgeroepen, dat hij de Filistijnen zou tuchtigen en de kinderen Israëls moest redden. Ofschoon hij nu wel bij hen een aanleiding zocht en zijn eigen zaak voorwendde, toch deed hij het niet om zichzelf te wreken of het zijne te zoeken, maar anderen ten dienste en tot bestraffing van de Filistijnen. Maar dat voorbeeld mag niemand opvolgen, tenzij hij een waarachtig Christen, vol van de Heilige Geest is. Waar het menselijk verstand ook zo wil handelen, zal men wel beweren niet het zijne te willen zoeken. Maar in de grond zal het onoprecht zijn, want zonder genade is het niet mogelijk. Daarom: word eerst als Simson, dan kunt u ook handelen als Simson.

DEEL II

Hoe ver de macht van de wereldlijke overheid reikt

Hier komen we tot het voornaamste deel van deze verhandeling. Want nadat wij geleerd hebben, dat er een wereldlijke overheid moet bestaan op aarde, en ook, hoe men als vroom Christen daarvan ook gebruik moet maken, moeten wij nu leren, hoe lang haar arm is en hoe ver haar hand reikt, opdat zij zich niet te ver uitstrekt en God in Zijn Rijk en bestuur aantast. En het is heel nodig dit te weten. Want er volgt een ondragelijke en gruwelijke schade uit, als men haar te veel ruimte geeft en het is evenmin zonder schade, als zij te kort gehouden wordt. Hier straft ze te weinig, daar straft ze te veel. Ofschoon het verdraaglijker is als zij naar deze kant zondigt en te weinig straft, aangezien het te allen tijde beter is, een schurk te laten leven dan een vroom man te doden, daar de wereld toch schurken heeft en moet hebben, maar arm is aan vrome mensen. Ten eerste moet opgemerkt worden, dat de twee groepen van Adamskinderen, waarvan de ene tot het Rijk van God onder Christus behoort en het andere tot het rijk van de wereld onder de overheid (zoals boven gezegd is) tweeërlei wetten hebben. Want elk rijk moet zijn eigen wetten en rechten hebben en zonder wet kan geen rijk noch bewind bestaan, gelijk de dagelijkse ervaring dat voldoende aantoonst. Het wereldlijk bestuur heeft wetten, die zich niet verder uitstrekken dan over lichaam en goed en al wat tot het uiterlijke behoort op aarde. Want over de ziel kan en wil God niemand laten regeren, dan alleen Zichzelf. Daarom, waar de wereldlijke macht zich aanmatigt aan de ziel de wet te stellen, daar tast zij God in Zijn bestuur aan en verleidt en verderft slechts de zielen. Dat willen we zo duidelijk maken, dat men het moet aannemen, opdat onze adellijke heren, de vorsten en bisschoppen, zien, wat voor dwazen zij zijn, als zij de mensen met hun wetten en geboden willen dwingen zus of zo te geloven.

Als iemand aan een ziel een menselijke wet oplegt, dat ze zus of zo geloven moet, al naar dat 't die mens aanstaat, dan is Gods Woord daar zeker niet aanwezig. En is Gods Woord er niet, dan is het ook onzeker, of God het hebben wil. Want men kan er nooit zeker van zijn of datgene, dat Hij niet beveelt, Hem wel behaagt; ja, men is er zelfs zeker van, dat het Hem niet behaagt. Want Hij wil, dat ons geloof louter en alleen op Zijn Woord gegrondvest is, zoals Hij spreekt in Matth. 16: 18: "op deze steenrots wil ik Mijn Kerk bouwen" en in Joh. 10: 27 en 5: "Mijn schapen horen Mijn stem en kennen Mij; maar de stem van de vreemden horen zij niet, maar zij vluchten voor hen." Daaruit volgt, dat de wereldlijke macht de zielen in de eeuwige dood drijft met zulk een misdadig gebod, want zij dwingt iets te geloven, als zou het vast en zeker Gode behaaglijk wezen, terwijl het toch onzeker is, ja, terwijl het zelfs zeker is, dat het Hem mishaagt, daar geen duidelijk Woord van God aanwezig is. Want wie datgene voor zeker aanneemt, wat onjuist en onzeker is, die verloochent de waarheid, welke is God Zelf, en gelooft aan leugens en dwalingen en beschouwt als juist, wat onjuist is.

Daarom is het wel een bovenmate dwaas ding, als zij bevelen, dat men de kerk, de kerkvaders en concilies moet geloven, ofschoon Gods Woord dat nergens zegt. Duivels-apostelen bevelen zo iets en niet de Kerk, want de Kerk beveelt niets, of zij moet zeker weten, dat het Gods Woord is. Zoals Petrus in 1 Petrus 4: 11: "wie spreekt, die spreke als Gods Woord." Ze zullen echter lang niet kunnen bewijzen, dat de uitspraken van de concilies Gods Woord zijn. Veel dwazer is het echter nog, als men zegt: "de koningen en vorsten en de grote menigte geloven ook alzo". Eilieve, we zijn niet gedoopt in de naam van koningen, vorsten of de grote massa, maar in de Naam van Christus en van God Zelf. We heten ook niet koningen, vorsten of de massa, maar wij heten Christenen. Niemand mag en kan de ziel bevelen, tenzij hij haar de weg ten hemel wijst. Dat kan echter geen mens doen, dat kan God alleen. Daarom: in zaken, die de zaligheid van de ziel betreffen, mag niets dan alleen Gods Woord geleerd en aangenomen worden. Voorts: ofschoon ze grote dwazen zijn, moeten zij toch toegeven, dat zij geen macht over de zielen hebben. Want geen mens kan een ziel doden of levend maken, ten hemel of ter helle zenden. En of ze dat van ons al niet willen aannemen, daar zal Christus Zelf het krachtig genoeg betuigen, waar Hij spreekt in Matth. 10: 28: "weest niet bevreesd voor degenen, die het lichaam doden en daarna niets meer kunnen doen; maar vreest veeleer Hem, die, nadat Hij het lichaam gedood heeft, macht heeft in de hel te werpen." Ik meen stellig, dat hier duidelijk genoeg aan alle mensen de ziel uit handen is genomen en alleen onder de heerschappij van God is gesteld.

Zeg mij nu eens, hoeveel verstand die mens hebben moet, die op die plaats bevelen uitvaardigt, waar hij in 't geheel geen macht heeft? Wie zou die mens niet voor onzinnig houden, die de maan beval te schijnen, als hij 't wilde? Hoe mooi zou dat samengaan, als zij daar te Leipzig ons te Wittenberg of andersom wij te Wittenberg hun te Leipzig wetten gingen stellen! Men zou aan die gebieders zeker nieskruid als dank geven, om hun hersens ermee schoon te vegen en hun hoofdverkoudheid te genezen. Toch gaan onze keizer en onze knappe vorsten zo te werk en laten zich door paus, bisschoppen en sofisten ertoe brengen (de ene blinde die de andere leidt!), om hun onderdanen te gebieden te geloven, zoals het hem goeddunkt. En toch willen ze nog christelijke vorsten heten; dat verhoede God! Bovendien kan men toch heel goed begrijpen, dat iedere macht slechts daar handelend mag en kan optreden, waar zij ook zien, weten, rechtspreken, oordelen, wijzigen en verhelpen kan. Want wat zou me dat voor een rechter zijn, die blindweg de zaak wilde beoordelen, die hij hoort noch ziet? Zeg mij eens: hoe kan een mens de harten zien, kennen, oordelen, vonnissen en veranderen? Dat is alleen aan God voorbehouden, zoals Ps. 7: 10 zegt: "God beproeft de harten en de nieren." Evenzo vs. 9: "de Heere is rechter over de mensen." En Hand. 15: 8: "God is een kenner van de harten." En Jer. 17: 9 en vervolgens: "boos en ondoorgrondelijk is het menselijk hart,

wie kan het doorgronden? Ik, de Heere, Die de harten en nieren beproef." Een rechtbank moet heel zeker zijn, als zij moet oordelen en alles ten volle aan het licht gebracht hebben. Maar de gedachten en gezindheden van de ziel kunnen aan niemand dan alleen aan God bekend zijn. Daarom is het onmogelijk en tevergeefs, iemand te bevelen of met geweld te dwingen, zus of zo te geloven. Dat moet anders worden aangepakt; de macht doet het niet. En ik verbaas mij over de grote dwazen, daar ze zelf allemaal zeggen: "de occultis non judicat Ecclesia", "over geheime zaken oordeelt de Kerk niet." Indien dan de Kerk met haar geestelijk bestuur slechts openbare zaken bestuurt, hoe waagt de onzinnige wereldlijke macht het dan, over zulk een geheim, geestelijk, verborgen ding als het geloof, te oordelen en te schoolmeesteren?

Vervolgens: ieder moet dus op eigen verantwoording weten, hoe hij gelooft en moet voor zichzelf toezien, dat hij recht gelooft. Want evenmin als een ander voor mij naar de hel of de hemel kan gaan, evenmin kan hij ook voor mij geloven of niet geloven. En evenmin als hij mij hemel of hel kan openen of sluiten, evenmin kan hij mij tot geloof of ongeloof brengen. Daar het dus voor ieder afzonderlijk een gewetenszaak is, hoe hij gelooft of niet gelooft, en aangezien daardoor aan de wereldlijke overheid geen afbreuk gedaan wordt, moet deze ook tevreden zijn en haar eigen zaak behartigen en ieder laten geloven, hoe hij kan en wil, en niemand met geweld dwingen. Want geloven is een vrij werk, waartoe men niemand dwingen kan. Ja, het is een goddelijk werk in de geest: Laat staan dan, dat uitwendige macht het zou kunnen dwingen of bewerken. Vandaar het spreekwoord, dat Augustinus reeds kent: "tot 't geloof kan en mag men niemand dwingen."

Daarbij zien die blinde ellendige lieden niet, welk een totaal vergeefs en onmogelijk ding ze in de zin hebben. Want hoe hard ze bevelen en razen, ze kunnen de mensen toch nooit verder brengen, dan dat ze hen met de mond en de hand volgen. Het hart kunnen zij niet dwingen, al zouden ze zichzelf in stukken scheuren. Want het spreekwoord is waar: gedachten zijn tolvrij, Wat is dat nu toch, dat zij de mensen willen dwingen met het hart te geloven, terwijl ze zien dat dat onmogelijk is? Ze brengen daarmee de zwakke gewetens met geweld ertoe te liegen, te verloochenen en anders te spreken dan ze 't in hun hart voor waar houden en laden zodoende andermans gruwelijke zonden op zich. Want alle leugens en valse belijdenissen, die zulke zwakke gewetens doen, komen ten laste van hem, die ze afgedwongen heeft. Het zou toch veel beter zijn te dragen, dat zij, als hun onderdanen dwaalden, ze eenvoudig lieten dwalen, dan dat zij hen dwongen te liegen en anders te spreken dan zij van mening zijn. Ook is het niet goed, dat men het slechte met het slechtere bestrijden wil.

Maar wilt u weten, waarom God beschikt, dat de wereldlijke vorsten op zulk een gruwelijke manier moeten te keer gaan? Ik zal 't u zeggen. God heeft hen overgegeven aan een verkeerde gezindheid en wil er met hen een eind aan maken, evenals met de geestelijke heren. Want mijn ongenadige heren, paus en bisschoppen, moesten bisschoppen zijn en Gods Woord prediken. Dat laten ze na en ze zijn wereldlijke vorsten geworden en regeren met wetten, die slechts betrekking hebben op lichaam en goed. Ze hebben het heel mooi omgedraaid! Innerlijk moesten ze de zielen regeren door Gods Woord, maar ze regeren met uiterlijke macht kastelen en steden, land en luiden, en martelen de zielen met onuitsprekelijke moorddadigheid. Evenzo moesten de wereldlijke heren land en luiden regeren met uiterlijke macht. Dat laten zij na. Ze wisten niets meer te doen dan geld bij elkaar te schrapen en te rapen, de ene tol na de andere, de ene belasting na de andere te heffen, daar een beer, hier een wolf vrij te laten, bovendien te maken, dat er bij hen geen recht, trouw en waarheid meer gevonden wordt en zo te handelen, dat het zelfs voor rovers en boeven te bont was, zodat hun wereldlijk bestuur even diep gezonken terneer ligt, als dat van de geestelijke tirannen. Daarom

verkeert God hun verstand, zodat zij waanzinnig te werk gaan en geestelijk over de zielen willen regeren, evenals die anderen wereldlijk willen regeren, om kalmweg andermans zonden en de haat van God en alle mensen op zich te laden, totdat ze te gronde gaan met bisschoppen, papen en monniken en al, de ene schurk met de andere, om daarna de schuld van dat alles aan het evangelie te geven en in plaats van zich te bekeren God te lasteren door te zeggen: onze (d.i. Luther's) prediking heeft dat alles veroorzaakt. Maar hun ondeugd en boosheid hebben het verdiend en verdienen het nog onophoudelijk. Zo deden ook de Romeinen, toen zij te gronde gingen. Zie, daar bespeurt u de raad van God over de grote hanzen. Maar ze mogen 't niet geloven, opdat zulk een ernstige raad van God niet verhinderd wordt door hun boetedoening.

Nu zegt u: Paulus heeft toch gezegd in Rom. 13: 1: "een ieder zij onderdanig aan de overheid." En Petrus zegt in 1 Petrus 2: 13: "wij moeten aan alle menselijke ordening onderdanig zijn." Antwoord: daarin hebt u gelijk. Want die teksten getuigen voor mij. Paulus spreekt van de overheid en haar macht. Nu hebt u gehoord dat niemand dan God alleen macht over de zielen hebben kan. Dan moet Paulus ook geen andere gehoorzaamheid bedoelen, dan daar, waar macht kan wezen. Daaruit volgt, dat hij niet spreekt van het geloof. Hij bedoelt dus niet, dat de wereldlijke overheid macht moet hebben om over het geloof te gebieden, maar om op aarde over de uiterlijke goederen te heersen en te beheren. Dat geven zijn woorden ook duidelijk en helder aan. Want aan beide, aan de macht en aan de gehoorzaamheid stelt hij paal en perk en zegt (Rom. 13: 17): "geeft ieder het zijne, schatting, wie de schatting, tol, wie de tol, eer, wie de eer, vrees, wie de vrees toebehoort." Ziedaar: gehoorzaamheid en macht in de wereld slaagt alleen op belasting, tol, eer en vrees, dus uiterlijk. Evenzo waar hij zegt in vs. 4: "de macht is niet te vrezen voor degenen, die goede, maar voor degenen, die kwade dingen doen"; daar perkt hij nogmaals de macht in, (zeggende) dat zij niet over geloof of Gods Woord, maar alleen over kwade werken heer en meester moet zijn.

Dat bedoelt ook Petrus als hij in vs. 13 spreekt van menselijke ordening. Nu kan menselijke ordening zich nooit uitstrekken tot in de hemel en tot over de ziel, maar slechts op aarde over de uiterlijke levenswandel van de mensen onder elkander, waar mensen zien, weten, vonnissen, oordelen, straffen en redden kunnen. Dat alles heeft ook Christus heel goed onderscheiden en kort samengevat, als hij zegt in Matth. 22: 21: "geeft de keizer, wat van de keizer is en God, wat van God is." Als nu de keizerlijke macht zich uitstreckte tot het Rijk en de macht van God en niet iets afzonderlijks was, zou Hij het niet zo onderscheiden hebben. Want, zoals gezegd, de ziel staat niet onder de macht van de keizer. Hij kan haar noch leren, noch leiden, noch doden, noch levend maken, noch binden, noch ontbinden, noch oordelen, noch vonnissen, noch vasthouden, noch vrijlaten, wat toch het geval moest zijn, als hij macht had wetten of bevelen aan haar op te leggen. Maar over lichaam, goed en eer heeft hij zulks wel te doen, want die staan onder zijn macht.

Dat alles heeft ook David reeds lang te voren in een korte, mooie tekst samengevat, waar hij zegt in Ps. 115: 16: "de hemel heeft Hij aan de Heere des hemels, maar de aarde heeft Hij aan de mensenkinderen gegeven." Dat betekent: wat op aarde is en tot het tijdelijke aardse rijk behoort, daarin heeft een mens wel macht van God; maar wat tot de hemel en tot het eeuwige rijk behoort, dat staat alleen onder de hemelse Heere. Ook Mozes heeft dit niet vergeten, als hij spreekt in Gen. 1: 26: "God sprak: laat Ons mensen maken, die over de dieren op aarde, de vissen in het water en de vogels in de lucht regeren." Daar is de mens slechts uiterlijk bestuur toegekend. In één woord: dat is ook de bedoeling, zoals Petrus zegt in Hand. 5: 29: "men moet Gode meer gehoorzamen dan de mensen." En daarmee stelt hij ook eens en voor goed duidelijk paal en perk aan de wereldlijke

macht. Want als men aan alles wat de wereldlijke macht wilde, moest gehoorzamen, dan zou het woord "men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen" geen zin hebben.

Als nu uw vorst of wereldlijk heer u gebiedt, de zijde van de paus te kiezen, zus of zo te geloven, of boeken weg te doen, dan moet u zeggen: "het past Lucifer niet, naast God te zitten. Waarde heer, ik ben verschuldigd u te gehoorzamen met lijf en goed, beveel mij naar de mate van uw macht op aarde, zo zal ik volgen. Beveelt u mij echter te geloven of boeken weg te doen, zo zal ik niet gehoorzamen; want dan bent u een tiran en grijpt te hoog en beveelt, waar u noch recht noch macht hebt, enz." Ontneemt hij daarom uw goed en straft bij zulke ongehoorzaamheid: zalig bent u en dank God ervoor, dat u waardig bent ter wille van Gods Woord te lijden. Laat hem maar razen, de dwaas, hij zal zijn rechter wel vinden! Want ik zeg u, als u hem niet tegenspreekt maar hem toestaat u het geloof of de hoeken te ontnemen, dan hebt u waarlijk God verloochend. Laat ik daarvan een voorbeeld geven: In Meiszen, Beieren en in de Mark Brandenburg en op andere plaatsen hebben de tirannen een gebod doen uitgaan, dat men de nieuwe testamenten her en van de in de overheidsgebouwen moet uitleveren. Hier moeten hun onderdanen also doen: niet één blaadje, niet één letter moeten zij uitleveren, op straffe van verlies van zaligheid. Want wie dat doet, levert Christus over in de handen van Herodes; want zij handelen dan als moordenaars van Christus, zoals Herodes. Maar in dat alles moeten zij lijden, ook al beval men bij hen huiszoeking te doen en met geweld boeken of goederen af te nemen. Misdadigheid moet men niet weerstaan, maar ondergaan; men moet haar echter niet billijken, noch daarin helpen, volgen of gehoorzamen met één schrede of met één vinger. Want zulke tirannen handelen zoals wereldlijke vorsten moeten handelen, het zijn "wereldlijke" vorsten. De wereld echter is Gods vijandin. Daarom moet zij ook doen wat tegen God en overeenkomstig de wereld is, opdat ze niet van hun beroepseer beroofd worden maar wereldlijke vorsten blijven. Verwonder u daarom niet, als zij tegen het evangelie razen en tieren. Zij moeten aan hun titel en naam voldoen.

En u moet weten, dat een wijs vorst van het begin van de wereld af een zeldzame vogel is en een vrome vorst nog veel zeldzamer. Zij zijn gewoonlijk de grootste dwazen en de ergste schurken op aarde. Daarom moet men bij hen altijd op het ergste bedacht zijn en weinig goeds van hen verwachten, vooral in godsdienstige zaken, die het zieleheil raken. Want zij zijn Gods gevangenenbewaarders en beulen en Zijn goddelijke toorn gebruikt hen, om de slechte mensen te straffen en naar het uiterlijke vrede te bewaren. Onze God is een groot Heere. Daarom moet Hij ook zulke edele hooggeboren rijke beulen en beulsknechten hebben en daarom wil Hij, dat zij van iedereen rijkdom, eer en vrees in overvloed en in menigte ontvangen. Het behaagt Zijn goddelijke wil, dat wij Zijn beulen genadige heren noemen, hun te voet vallen en met alle ootmoed onderdanig zijn, voorzover zij hun handwerk niet te ver uitbreiden en herders in plaats van beulen willen zijn. Valt het nu zo uit, dat een vorst wijs, vroom of een Christen is, dan is dat één van de grootste wonderen en het aller-kostelijkste teken van goddelijke genade over dat land. Want meestal gaat het volgens het woord van Jesaja 3: 4: "Ik wil hun kinderen tot vorsten geven en dwazen zullen hun heren zijn"; en Hosea 13: 11: "Ik wil u een koning geven in Mijn toorn en zal hem u ontnemen in Mijn verbolgenheid." De wereld is te boos en niet waard, dat zij te veel wijze en vrome vorsten heeft. Kikvorsen zijn voer voor ooievaars.

Maar nu zegt u wederom: ja zeker, wereldlijke macht dwingt niet te geloven, maar belet slechts uiterlijk, dat men de mensen niet met valse lering verleidt; hoe zou men anders de ketters kunnen bestrijden? Antwoord: dat moeten de bisschoppen doen; hun is dat als ambt opgedragen en niet

aan de vorsten. Want ketterij kan men nooit met geweld beletten, men moet dat anders aanpakken en hier is een ander soort van twist dan die met het zwaard. Gods Woord moet hier strijden. Als dat het niet kan klaar spelen, dan zal het door wereldlijke macht wel nooit gelukken, al wordt de wereld met bloed overstromd. Ketterij is een geestelijke zaak, die men niet met ijzer kan stuk hakken, met vuur kan verbranden of met water kan verdrinken. Alleen Gods Woord is daartoe in staat, zoals Paulus zegt in 2 Cor. 10: 4: "onze wapenen zijn niet vleeselijk, maar machtig in God, om alle raad en hoogheid omver te werpen, die zich verheft tegen de kennis Gods en alle verstand gevangen te nemen onder de gehoorzaamheid van Christus." Nooit hebben geloof en ketterij grotere kracht, dan waar men ze zonder Gods Woord, alleen met geweld bestrijdt. Want dan kan men zeker zijn, dat zulk geweld ongelijk heeft en tegen het recht handelt, daar het zonder Gods Woord te werk gaat en zich niet anders dan alleen met geweld weet te behelpen, gelijk de redeloze dieren.